

Трафик и сексуална експлоатация на деца

Антоанета Василева

Децата винаги са били най-уязвимата социална група. Те са сред най-честите жертви на насилие и експлоатация, защото в повечето случаи не им се дава възможност да изразят собствено мнение и да се защитят. Най-честите причини за попадането им в схеми на трафик на хора и сексуална експлоатация са бедността, конфликтите и дискриминацията, които ги лишават от дом и образование и ограничават тяхното нормално развитие и бъдещи перспективи.

Трафикът на хора, и в частност на деца, се случва навсякъде – както в развиващите се, така и в развитите страни. Децата жертви са принуждавани да проституират, да работят, да просят. Нерядко основната цел на трафика е сексуалната експлоатация, която е една от най-тежките форми на експлоатация на детски труд. Тази съвременна форма на робство е сред най-доходоносните след трафика на оръжие и наркотици. И в двата случая децата биват лишавани от техните основни права – да бъдат свободни, да израснат в семейна среда и да имат достъп до адекватни грижи и образование.

По данни на Световната здравна организация (СЗО) 150 млн. момичета и 73 млн. момчета под 18 години са преживели насилствен полов акт или други форми на сексуално насилие и експлоатация, които включват и физически контакт¹. От направеното през 2002 г. проучване върху насилието над деца по поръчка на Генералния секретар на ООН става ясно, че в много държави често се среща насилствен секс при насилствените или преждевременни женитби². УНИЦЕФ съобщава, че около 82 млн. момичета в цял свят, някои от които са едва на 10 години, се омъжват преди да навършат 18 години, а 1 млн. деца ще бъдат въввлечени в сексуална експлоатация през следващата година. 1,2 млн. деца са били трафикирани и експлоатирани по различни начини, включително и в проституция в световен мащаб. Често те са третираны като престъпници³ и не получават адекватна грижа, а истинските престъпници остават ненаказани. Според последните данни на Международна организация по труда (МОТ) 12,3 млн. души са жертви на трудова експлоатация, а 1,39 млн. са насилствено въввлечени в секс индустрията, като 40-50 % са деца.

Проучванията върху насилието са установили, че в много държави религиозните и племенни общности продължават да оправдават сексуалната експлоатация на деца от племенните вождове или жреците по силата на ритуали, социална йерархия или религия⁴. Редица други проучвания показват, че значителна част от децата (между 10 и 20%) в Европа са жертви на сексуално насилие.

¹ World Health Organization Report

² 2002 Research on child abuse:

³ Child Protection Information Sheet, Commercial Sexual Exploitation, UNICEF, May 2006

⁴ "Facts on commercial sexual exploitation of children", 2004

По данни на Върховната касационна прокуратура на България за 2008 г. 30 момичета на възраст между 14 и 18 г. са станали жертва на сексуална експлоатация, за 2009 г. – 60 момичета, а до август 2010 г. непълнолетните жертви на трафик са 34, като 4 са малолетни. По данни на Центъра за изследване на демокрацията, цитирани от институт „Отворено общество“, годишният брой на сексуалните престъпления (изнасилване, опит за изнасилване, блудство), записан от полицията, е между 900 и 1000. Проучвания между жертвите показват, че много малко от жените докладват за насилието: 11,4% през 2002 г. и 0% през 2004 г.⁵ По информация, предоставена от Върховната касационна прокуратура на Националната комисия за борба с трафика на хора, през 2009 г. са образувани 64 досъдебни производства и в съда са внесени 20 прокурорски акта срещу 25 лица за престъпления по чл. 159а, ал. 2 и чл. 159б, ал. 2 от Наказателния кодекс (НК) за престъпления срещу лица, ненавършили 18 години, чрез обещаване, даване или получаване на облага. През 2009 г. са образувани две досъдебни производства за престъпления по чл. 149, ал. 1 от НК (извършване на блудствени действия спрямо малолетни) срещу чужди граждани. За 2009 г. са повдигнати обвинения за трафик на хора (чл. 159а – чл. 159г от НК) срещу 91 лица, от които 5 са чужди граждани. Всички чужденци са обвиняеми за трафик на хора с цел сексуална експлоатация. За същия период пострадали от трафик са общо 79 непълнолетни и 10 малолетни лица, като трафикираните с цел сексуална експлоатация момичета са 42 непълнолетни и 3 малолетни.

Какво е сексуална експлоатация на деца

Според декларация на Първия световен конгрес (Стокхолм през 1996 г.) срещу сексуална експлоатация на деца с търговска цел това е *сексуално насилие на възрастен върху дете, съпроводено от плащане в брой или по друг начин на детето или на трето лице*⁶. Сексуалната експлоатация и малтретирането на деца обхващат редица престъпления като сексуални отношения с деца под/чрез принуда, детска проституция, детска порнография. Всяко едно от тях има дълготрайни отрицателни последици за децата, защото ограбват детството им и променят живота им безвъзвратно.

Защо децата стават жертва на трафик

Проституцията на деца, детската порнография и трафикът са престъпления в контекста на насилието над деца. Те се смятат за форма на икономическа експлоатация, насилствен труд или робство. Жертвите много често страдат от физически и психологически проблеми, които са непоправими – ранна бременност, болести, предавани по полов път, и по-специално СПИН. В повечето случаи децата не са предпазени адекватно от закона и често са третирани като престъпници.

Голяма част от непълнолетните жертви са трафикирани с цел сексуална експлоатация. В много от случаите децата, трафикирани за гру-

⁵ Текстът може да бъде намерен на: http://www.cwsp.bg/upload/docs/fact_sheet_Bulgaria.pdf

⁶ Stockholm Declaration at http://www.csecworldcongress.org/PDF/en/Stockholm/Outcome_documents/

ги цели, впоследствие са малтретирани и сексуално на работното си място.

Причините за съществуването на детската проституция са различни в отделните страни и региони. В някои райони сексуалната експлоатация на деца е ясно свързана със секс туризма, в други – с променливото търсене в контекста на разнообразието на предлаганите сексуални услуги. В повечето страни 80-90% от жертвите са момичета, въпреки че на места момичета преобладават⁷.

Както и в другите случаи на най-лоши форми на експлоатация на деца, крайната бедност, възможността за значителни доходи, липсата на образование, нарушената функция на семейството, културната отговорност да подкрепиш семейството си или да спечелиш пари, за да оцелееш, са все фактори, които правят децата уязвими на трафик и сексуална експлоатация. За да преживяват семействата, а понякога и за да задоволят наркотична пристрастеност, деца са продавани в секс индустрията.

Освен икономически, има и други причини децата да бъдат въвличани в сексуална експлоатация. Изключително уязвими са тези, които са били жертва на психически или сексуален тормоз или чиито семейства не им осигуряват защита и грижа или в тях съществува много насилие, алкохолна или наркотична зависимост. Такива деца често бягат от вкъщи и това ги прави податливи на всякакъв вид насилие навън. Половата дискриминация и ниското образователно ниво на родителите също са рисков фактор. Децата от изключително бедни и маргинализирани семейства от отдалечени райони са потенциални жертви на сексуална експлоатация.

От гледна точка на търсенето, определени фактори могат да утежнят проблема. Например секс туристите търсят секс услуги. Присъствието на военни контингенти, събития, за които се струпват много хора (като световното първенство по футбол или олимпийските игри), също създават търсене. Повишеният интерес от страна на клиенти към децата, особено в контекста на СПИН и болестите, предавани по полов път, е фактор за въвличане на много деца всяка година.

Опитът показва, че определени социално-икономически характеристики, като гъстота на населението, концентрация на нощни заведения и забавления (барове и дискотеки), високо ниво на бедност и безработица, движение на хора в близост до магистрали, пристанища и гранични пунктове, благоприятстват съществуването на детска проституция и сексуалната експлоатация на деца в контекста на наличието на проституция като цяло.

Въпреки че е невъзможно да се определи истинският обхват на проблема поради нелегалния характер на детската проституция, за 2003 г. според статистиката на МОТ 1,8 млн. деца са сексуално експлоатирани или въвлечени в порнография в световен мащаб. По данни на УНИЦЕФ и Фонда на ООН за населението 2 млн. деца годишно са експлоатирани сексуално и са въвлечени в порнография⁸.

Според сигналите сексуалното насилие над деца се извършва и в училище – съобщава се за учители, които търгуват с оценки срещу секс;

⁷ Child Protection Information Sheet, Commercial Sexual Exploitation, UNICEF, May 2006

⁸ "Facts on commercial sexual exploitation of children", ILO, 2004

В заведенията за грижи и за задържане, където сексуалното насилие може да се използва като наказание или за налагане на отношения. През май 2006 г. базата данни на Интерпол е съдържала фотографски доказателства за над 20 000 деца, които са били подложени на сексуална експлоатация с цел създаване на порнография, като по-голямата част са били нови снимки, което сочи за скорошни или сегашни случаи на експлоатация.

Деца, жертви на подобни престъпления, често са уязвими, изпитват срам и се страхуват да съобщят за случилото се. За съжаление интернет улеснява сприятеливането с деца с цел сексуално малтретиране, както и производството и разпространението на детска порнография. Престъпникът и жертвата могат да са от различни гържави, което допълнително затруднява разследването на случаи на сексуално малтретиране поради различията в законите на отделните страни.

В България най-уязвими за трудова експлоатация са децата между 6 и 13 г., като най-рискови са тези от ромски произход, а за сексуална експлоатация – непълнолетните момичета от 13 до 18 г., като най-рисковата група са децата без родители. Тенденциите в трафика се запазват, променят се само дестинациите. До 2006 г. това са Франция, Португалия и Испания, а в момента – Австрия, Гърция, Франция и Великобритания.

По данни на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) през 2008 г. има 71 случая на деца, жертви на трафик (97% момичета), като 25 са репатрирани и настанени в кризисен център, а 51 имат мерки по чл. 76 от Закона за българските документи за самоличност (забрана за излизане от страната заради риск от ретрафик). От Австрия са репатрирани 3 деца, от Швейцария – 3, от Дания – 2, от Италия – 2, от Франция – 2, от Испания, Белгия, Чехия, Кипър и Румъния – по 1, от Холандия – 5, от Германия – 5 и от Гърция – 43 деца.

Борбата със сексуалната експлоатация и сексуалното малтретиране на деца е много трудна, защото жертвите се срамуват да споделят. Законите в отделните страни се различават и това затруднява действията на властите. Осъдени извършители на престъпления често отново малтретират деца, след като са излежали присъдата си. Организираните престъпни групи експлоатират деца и трупат огромни печалби при нисък риск.

Трафикът на хора – съвременното робство

Трафикът на хора, част от който е трафикът на деца, в световен мащаб представлява сериозно нарушение на човешките права и е свързан със злоупотреба с човешкото достойнство. Като форма на организирана престъпност той подкопава основните принципи на законовия ред и демократичните стандарти на обществото. Транснационалният характер на явлението изисква обединените усилия на всички ангажирани с проблема институции на национално, регионално и международно ниво.

Трафикът на хора, определен като съвременно робство, представлява сериозно престъпление, свързано с експлоатацията на хора, които биват третирани като стока за продан. Това е изключително доходоносен бизнес за трафикантите, с печалби между 7 и 8 млрд. евро годиш-

но. За жертвите трафикът винаги е съпътстван от насилие, контрол, принуда и фалшиви обещания. За по-голямата част от обществото ни този проблем звучи нереален или далечен, но истината е, че това е един от големите рискове в момента.

Трафикът на хора като трансгранично явление засяга България, която поради географското си положение е преди всичко страна на произход и транзит. Стратегическото ѝ местоположение я прави особено уязвима по отношение на нелегалните канали. Присъединяването към Европейския съюз през януари 2007 г. изправи страната пред нови предизвикателства, включително големия приток на имигранти и хора, търсещи убежище, и очерта реална заплаха тя да се превърне в крайна дестинация за жертви на трафик.

В годишния доклад за борба с трафика на хора на правителството на САЩ за 2010 г. България е в *Група 2* и продължава да бъде в голяма степен страна източник и в по-малка – транзит и крайна дестинация. В България жените и децата най-често са насилвани да проституират в градовете по крайбрежието на Черно море и в граничните райони. Страните, в които най-често биват извеждани жертвите, са Холандия, Белгия, Франция, Австрия, Италия, Германия, Чехия, Финландия, Гърция, Испания, Полша, Швейцария, Турция, Кипър и Македония. Висок е процентът на жени и деца от ромски произход – около 15% от всички жертви на трафик в България⁹.

Основните причини български граждани да са уязвими на трафик са икономически, особено в условията на финансова криза, бедност, безработица и неравномерно развита икономика. Сред социално-културните причини са неграмотността, липсата на образование, разпадат на моралните ценности, наличието на расизъм и етническа дискриминация; липсата на социален опит, липсата на опит за безопасна миграция. Много често жертвите на трафик са подложени на психически или сексуален тормоз или са зависими от наркотици. Географското положение на страната, международната организирана престъпност и нарастващият миграционен натиск също са предпоставка България да е част от проблема.

Методите за въвлечане в трафик не са се променили особено през годините – чрез агенции за набиране на хора за работа в страната или в чужбина, чрез организиране на различни видове обучения или курсове, чрез агенции за запознанства и създаване на емоционална (метода „lover boy“), финансова и/или психологическа зависимост.

Тенденциите при трафика на жени от България с цел сексуална експлоатация са все по-малко използване на насилие и заплахи. При набирането все по-често се прилагат т. нар. soft методи, като често се прилага методът на „влюбването“. Все по-често определящ е материалният интерес. Засилва се и ролята на т. нар. първо момиче, ползващо се с доверието на трафиканта, което контролира проституиращите и събира заработените пари. Така присъствието на трафиканта не е необходимо и това намалява риска той да бъде свързан с престъпния бизнес.

⁹ United States Department of State, Trafficking in Persons Report 2010 – Bulgaria, 14 June 2010, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c1884042d.html> [accessed 20 October 2010]

Рискови групи

- Малолетни и непълнолетни деца от ромски произход, трафикирани с цел сексуална експлоатация, джебчийство и просия; деца, отглеждани в Домовете за временно настаняване, лишени от родителска грижа; деца на улицата; деца от проблемни семейства;
- Млади хора, особено жени, на възраст 18-24 години;
- Възрастни хора – трайно безработни, в активна възраст.

Дестинации за българските жертви на трафик

- Германия, Белгия, Австрия;
- Италия, Испания, Франция, Швейцария, Турция, Гърция;
- Холандия, Норвегия, Чехия, Полша.

Трафикът на хора е организирана криминална дейност, чиято цел е висока печалба чрез сексуална и трудова експлоатация. Криминализиран в Наказателния кодекс на България през 2002 г., трафикът включва транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора, независимо от изразената от тях воля, в пределите на страната или извън нея. Наказанията са до 15 години лишаване от свобода, глоба до 100 000 лв. и отнемане на имущество.

Като се има предвид значимостта на това явление през последните години, българското правителство предприе редица мерки за изграждане на стратегия и развитие на ефективна и адекватна политика за борба с него. Основните усилия са насочени върху превенцията, защитата на жертвите и преследването на извършителите.

България разполага с една от най-силните законови рамки в Източна Европа за борба с трафика на хора, синхронизирана с европейското и международното законодателство. С измененията на Наказателния кодекс през 2002 г. изрично се криминализира престъплението трафик на хора и всички форми на експлоатация (159а-в), включително трафикът на бременни жени с цел продажба на бебета (чл. 159а, параграф 3, през 2006 г.) и съзнателното използване на лице, пострадало от трафик (чл. 159в, 2009 г.), за развратни действия, принудителен труд, отнемане на телесни органи или за да бъде държано в принудително подчинение, *независимо* от съгласието му.

Конвенцията на ООН срещу транснационалната организираната престъпност и двата протокола, които я допълват – Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, и Протокол срещу контрабандата на мигранти по суша, вода и въздух, са повлияли българския Закон за борба с трафика на хора, приет през 2003 г. Фокусът му е върху превенцията и закрилата на жертвите, особено на жените и децата (чл. 1, ал. 1), както и върху специалната закрила на жертвите, които съдействат на полицията. Законът определя взаимодействието между правителствените организации в прилагането на националната политика и взаимоотношения-

та с неправителствените. Въвежда термини като „*период за размисъл*“ и „*период за възстановяване*“ и предвижда специална закрила на жертвите, които сътрудничат в процеса на разследване. Законът включва и създаването на подслони, информационни центрове и местни комисии, които предоставят закрила и защита на жертвите. Създава се държавен орган – Национална комисия за борба с трафика на хора с местни структури, с цел да координира дейностите по превенция на трафика и да развива стратегията на България (*Националната програма за борба с трафика на хора и закрила на жертвите*) в сферата на превенцията. Този закон хармонизира националното законодателство с международните и европейските инструменти, което направи възможно приемането на редица институционални и практически мерки за предотвратяване трафика на хора и закрила на жертвите.

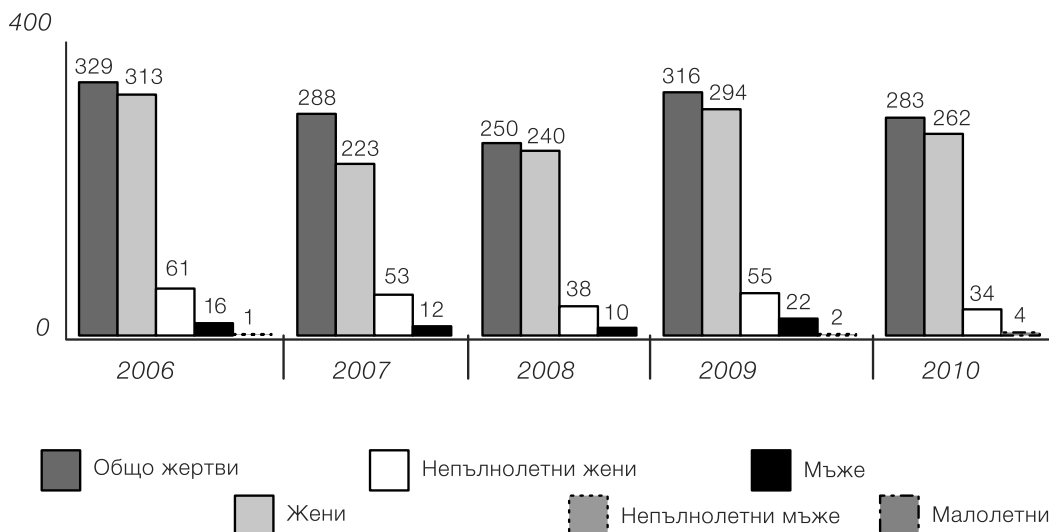
В началото на 2007 г. влезе в сила и Законът за подпомагане и финансова компенсация на жертви на престъпления, включително и на трафика на хора.

Във връзка с промените в законодателството през последните 5 години се наблюдава относителна устойчивост и леко увеличение на наказателните производства за трафик на хора в България. Приблизителното процентно съотношение при случаите на вътрешен и международен трафик е 55% към 45%. Наблюдава се ясна тенденция при международния трафик жертвите да бъдат извеждани в различни страни с различна цел. Например с цел трудова експлоатация – в Гърция, Италия и Испания, трафик на бременни жени с цел продажба на бебета – в Гърция; въвлечане на малолетни и непълнолетни в просия и джебчийски кражби – в Гърция и Великобритания, с цел сексуална експлоатация – в Белгия, Германия, Холандия, Франция и други западноевропейски страни. При международния трафик се наблюдава устойчивост при трафикирането на жертвите от определени региони в страната към определени крайни дестинации: от Сливен – към Холандия и Белгия; от Пловдив и Пазарджик – към Германия, Франция, Италия и Испания; от Варна, Добрич, Шумен и Разград – към Германия, Полша, Чехия и скандинавските страни. През 2009 г. основна цел на трафикантите продължава да бъде сексуалната експлоатация на жертвите.

Основните дестинации за международния трафик са страните от ЕС, предимно Австрия (Виена, Грац, Залцбург), Белгия (Брюксел, Антверпен, Гент), Германия (Берлин, Хамбург, Висбаден, Саарбрюкен, Щутгарт, Манхайм, Аахен, Дортмунд, Кобленц), Франция (Лион, Бордо, Париж, Марсилия, Страсбург, Тулуза, Ница), Холандия (Амстердам, Грьонинген, Кенемерланд, Леуварден, Хага и Утрехт), Испания, Италия, Норвегия, Швейцария и Полша. Жертвите се набират от всички региони в страната, но най-голям брой са жертвите от районите на Сливен, Пловдив, Пазарджик, Варна, Бургас, Добрич, Търговище, Шумен, Разград, Хасково и София.

Има положителна тенденция в броя на осъдените лица спрямо обвиняемите. За 2009 г. има 110 присъди за 91 обвиняеми, от тях 101 влязла в сила присъда. Причината е, че има произнесени присъди по досъдебни производства от предходен период. Статистиката за 2008 г. съответно е 69 осъдени от 87 обвиняеми лица (или 79,31 %), от тях – 51 влязла в сила присъда.

През 2009 г. се наблюдава увеличаване на броя на жертвите на трафик, както и на броя на непълнолетните сред тях, за разлика от предходните години, в които беше регистрирано намаляване. За 2009 г. жертвите на трафик са 316, от които 294 жени, от тях 55 непълнолетни и 22-ма мъже (двама непълнолетни). За 2008 г. жертвите на трафик са 250, от които 240 жени (38 непълнолетни) и 10 мъже. За 2007 г. те са 288, от които 223 жени (53 непълнолетни) и 12 мъже. За 2006 г. те се 329, от които 313 жени (61 непълнолетни) и 16 мъже (един непълнолетен).

Най-разпространена форма на трафик на хора за България остава трафикът на жени и деца с цел сексуална експлоатация. Проституцията се очертава като реален проблем поради зависимостта между платените секс услуги и организираната престъпност, а на второ място, поради връзката на проституцията с трафика на хора.

Защо организираната престъпност се стреми към пълен контрол над трафика на хора:

- лесна и висока печалба;
- малък риск за трафиканта;
- сравнително лесно привличане на жертвите;
- относително лесен контрол върху жертвата.

Цел на акта при трафик на хора: експлоатация

Експлоатацията включва:

склоняване към проституция или други форми на сексуална експлоатация;

- принудителен труд;
- робство или дейности, близки до робство;
- принудително подчинение;
- отнемане на органи.

Детската проституция се счита за експлоатация на детски труд в една от най-лошите му форми. В контекста на международните кон-

венции, законодателство и политики детската проституция се счита за престъпление и насилие над децата.

Във връзка с това специфично положение на децата през 1989 г. е създадена Конвенцията на ООН за правата на детето – най-бързо ратифицираният международен документ в света. Тя признава за първи път, че децата, т.е. всички хора под 18 години, са човешки същества, които имат нужда от специална грижа и внимание. Въпреки че семейството се посочва като главната единица за осигуряване на развитието на децата, те не са собственост на родителите си и не са безпомощни обекти на благотворителност. Конвенцията поставя стандарти за образование, медицинска грижа, социални услуги и така задължава държавите да защитят специалните права на децата, така че те да могат да постигнат своя потенциал в един по-сигурен и мирен свят. Тъй като бъдещото благоденствие на едно общество зависи от грижата, която се полага за децата, правителствата се съгласяват да развият необходимите институции за изпълнение и мониторинг на точките по тази конвенция и да направят съответните клаузи за това в своите бюджети.

Четирите основни принципа на Конвенцията са: премахване на дискриминацията, посвещаване на висшите интереси на детето, право на живот, оцеляване и развитие и уважение на мнението на детето. Специални разпоредби регламентират нуждите на децата бежанци, с увреждания и децата от малцинства или коренно население. Във връзка с проблемите на сексуалната експлоатация и участието във въоръжени конфликти през 2000 г. са приети два факултативни протокола към Конвенцията.

Страните, ратифицирали Конвенцията за правата на детето, са длъжни да защитават децата от всички форми на сексуална експлоатация и насилие, включително експлоатацията в проституцията и порнографията (чл. 34), които са допълнително дефинирани в Протокола към Конвенцията за продажбата на деца, детската проституция и детската порнография (2000)¹⁰.

Около 200 000 деца стават обект на трафик в Европейския съюз годишно.

Във връзка с нарастващите предизвикателства на борбата с трафика на деца и сексуалната им експлоатация Европейският съюз предвижда нов закон, който ще улесни разследването на сексуално малтретиране на деца и преследването на нарушителите – включително на клиентите на детски секс туризъм и на престъпниците, използващи интернет. Децата, жертви на подобни престъпления, ще бъдат по-добре защитени по време на наказателните дела. Законът ще помогне за предотвратяването на нови случаи на сексуално малтретиране от страна на осъдени извършители на престъпления, като им осигури достъп до рехабилитация и гарантира, че всички ограничения върху контактите им с деца в тяхната страна (например забрана за работа като учители) важат в целия ЕС. Изграждането на национални системи за блокиране на уебсай-

¹⁰ Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г. Ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. – ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г. В сила от 3.07.1991 г., <http://www.stopech.sacp.government.bg/file.php?fid=101>

тове с детска порнография ще направи нейното разпространение по-трудно и ще намали печалбите на престъпниците, които я произвеждат.

Според българския Закон за закрила на детето – чл. 1 (2), „държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност.“

Определението за дете в Закона за закрила на детето гласи: дете по смисъла на този закон е всяко физическо лице до навършването на 18 години (чл. 2)¹¹.

Признавайки факта, че сексуалната експлоатация на деца придобива тревожни измерения в съвременния свят и че борбата с нея налага сътрудничество и координация на действията на национално и международно ниво, и имайки предвид, че сексуалната експлоатация на деца под формата на порнография, проституция, сексуално робство, секс туризъм и трафик има разрушителен ефект върху здравето и психичното им развитие, беше приет Национален план за действие с цел противодействие на сексуалната експлоатация на деца с търговска цел. Целите на плана са:

- повишаване на осведомеността на децата относно сексуалната експлоатация и създаване на механизми за превенция;
- повишаване на квалификацията на специалистите, работещи с деца;
- медийна политика на институциите за повишаване на обществената осведоменост относно проблема сексуална експлоатация на деца и разпространение на нулева търпимост спрямо насилието и експлоатацията на непълнолетни.

В сферата на закрила планът съдържа хармонизиране на националното законодателство с международните стандарти, подобряване на закрилата на децата жертви. Глава 2 гарантира достъпа им до правосъдие чрез предоставяне на правна помощ и осигурява конфиденциалността на свидетелите и техните твърдения, а също и правото на децата жертви на сексуална експлоатация на усамотение. Във връзка с рехабилитацията и реинтеграцията на жертвите в плана бяха включени създаването на Национална гореща линия за деца за психологическа подкрепа и кризисно-консултативни центрове за децата жертви на насилие и техните родители. Участието на децата е осигурено с тяхното включване в Съвета за закрила на детето и развитието на подходящи стратегии и мерки за реализиране на всички дейности за превенция на сексуалната експлоатация¹².

Естествено продължение на този план, както и в резултат на зачетилите през 2005 г. и 2006 г. случаи на български деца, които пре-

¹¹ Закон за закрила на детето, Обн. ДВ. бр.48 от 13 юни 2000г., . ДВ. бр.14 от 20 февруари 2009 г., <http://www.stopech.sacr.government.bg/file.php?fid=279>

¹² Национален план за действие срещу сексуалната експлоатация на деца с търговска цел (2003–2005 г.), <http://www.stopech.sacr.government.bg/file.php?fid=85>

бивават в чужбина без придружител и въвличането им в различни форми на експлоатация, просия и извършване на джебчийски кражби, беше създаден Координационният механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени български деца и жертви на трафик, завръщащи се от чужбина. Механизмът е създаден по инициатива на Държавната агенция за закрила на детето със съдействието на българската мисия на Международната организация по миграция.

Координационният механизъм има комплексен характер и включва мултидисциплинарен и междуинституционален подход за преодоляване на проблема. Механизмът наложи унифицирани практики и стандарти за работа по случаите на непридружените деца, както и принцип на сътрудничество и своевременно сигнализиране за предприемане на мерки за закрила на децата в техен най-добър интерес.

Статистика по години

Период	Общ брой деца	От тях – брой репатрирани	Наложена мярка по чл. 76а от ЗБДС
2006 г.	170	28	101
2007 г.	102	0	39
2008 г.	71	25	51
Общо	343	53	191

За България трафикът на деца с цел просия и извършване на джебчийски кражби продължава да бъде проблем със силно негативен оттенък, особено в контекста на това, че много от вече идентифицираните деца стават жертва на повторен трафик. Всички идентифицирани досега са от ромски произход, на възраст 8–17 години, и по-голямата част от тях са регистрирани за противообществени прояви.

През януари и февруари 2006 г. австрийската полиция регистрира ръст на джебчийски кражби от малолетни и непълнолетни български граждани – 207 случая, в сравнение с 35 случая за 2004 г. и 85 случая за 2005 г. В резултат на това през март 2006 г. бяха командироваани служители на МВР за оказване на помощ и съдействие на местната полиция, насочена конкретно към идентификация, издаване на пасаван и репатриране на малолетни и непълнолетни български граждани, извършители на джебчийски кражби и просия на територията на Австрия. В резултат на съвместните действия на български експерти и криминалната полиция на Виена проблемът там беше решен генерално. Положителните резултати са отразени от българските и международни медии. Според официалните доклади на ФКС на Австрия за миграционния натиск България е извън списъка на десетте рискови държави.

Кризисни центрове за деца жертви на трафик

Кризисните центрове в България са нов вид социална услуга, възникнала през 2006 г. от потребността за настаняване и предоставяне на специализирана грижа на жертви на насилие и трафик. По данни на Агенцията за социално подпомагане в страната съществуват 12 кризисни центъра в:

- Бургас, с капацитет 4 деца;
- Варна, с капацитет 8 деца;
- с. Балван, В. Търново, с капацитет 10 деца;
- Монтана, с капацитет 10 деца;
- Пазарджик, с капацитет 10 деца;
- Пещера, с капацитет 12 деца;
- Плевен, с капацитет 8 деца;
- Пловдив, с капацитет 10 деца;
- Алфатар, с капацитет 9 деца;
- Силистра, с капацитет 10 деца;
- София, с капацитет 22 деца;
- Драгоман, с капацитет 10 деца.

Основната им функция е да приютяват деца и лица, които са жертви на домашно насилие и/или трафик. На всяко дете се изработва индивидуална програма, която да му помогне да преживее трудния период и да се интегрира в обществото. Работата с тези деца често включва и участието на родителите им, освен в случаите, когато това е пагубно за тях. Екип от психолог, педагог, представител на местната комисия за борба с противообществени прояви на непълнолетни и малолетни и представител на местното РПУ работи с децата и семействата им. Работата с децата продължава и след тяхното напускане на кризисния център.

Повечето от получените грижи в кризисните центрове успяват да се върнат в училище и да се интегрират успешно в обществото. Първоначално след настаняване много деца правят опити за бягство, но впоследствие осъзнават, че целта на екипите в кризисните центрове е да им помогнат да преодолеят проблема и да се погрижат за тях, като им дават шанс за развитие. В момента тази социална услуга е най-добре финансираната и на месец около 200 непълнолетни преминават през дванайсетте кризисни центъра.

В контекста на генералния проблем трафик на хора в България Националната комисия за борба с трафика на хора и фондация „Асоциация Анимус“ създадоха Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик като рамка за сътрудничество и координация между държавните служби. Основните му цели са да осигури спазването на човешките права на жертвите на трафик и да се предостави ефективна грижа и насочване към съответните услуги. Националният механизъм би могъл да подпомогне националната политика за закрила на жертвите и свързаните с нея теми като регулация на режима на престой и репатриране, предоставяне на компенсации, закрила на свидетелите и т.н. Въз основа на него могат да се създават национални планове за действие и да се поставят критерии за оценка на постигнатите цели (OSCE/ODIHR, 2004).

Националният механизъм е разработен в рамките на проект, финансиран от програма MATRA на правителството на Кралство Нидерландия, изпълняван от фондация „Асоциация Анимус“ в партньорство с Националната комисия за борба с трафика на хора в периода 2008–2010 г. Той е съобразен с всички закони в страната, засягащи поло-

жението на жертвите на трафик и техните потребности. И най-вече – дава насоки за прилагане на мерките за закрила и помощ за жертвите на трафик, предвидени в Закона за борба с трафика на хора, сред които са предоставянето на безусловна подкрепа, гарантиране на период за размисъл, предоставяне на статут на специална закрила за срока на провеждане на наказателно производство, осигуряване на анонимност и защита на личните данни. Специално внимание се отделя на случаите на деца, жертви на трафик, и на граждани, произхождащи от държави извън Европейския съюз, идентифицирани като жертви на трафик на територията на България.

Органи за закрила на детето

Висшият орган е Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД). Ролята ѝ (чл. 1, ал.2) е да защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност¹³. Другите важни елементи от мрежата за закрила на детето са Министерството на труда и социалната политика и дирекциите "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане, министерствата на вътрешните работи, на образованието и науката, на правосъдието, на външните работи, на културата, на здравеопазването, както и кметовете на общини.

Предизвикателствата в борбата с трафика на деца

Идентифициране на деца – жертви на трафик

Децата жертви на трафик се идентифицират изключително трудно, тъй като в повечето случаи са експлоатирани от собствените си родители или роднини или са продадени от тях. Тези деца са пораснали в ситуация на перманентна експлоатация и това е единственият живот, който познават. В този смисъл те не само че не търсят помощ, но и бягат от служителите на реда, които всъщност искат да им помогнат. Нещо повече – те са обучени от родителите/роднините си да се крият от силите на реда и всеки, който може да ги прибере от улицата или от публичния дом. Изключително добре са обучени какво да казват или да си мълчат, за да ги пуснат.

Непълнолетните, станали жертва на сексуална експлоатация, често са видими единствено за клиентите и трафикантите. Те рядко излизат сред хора и ако някой ги заговори, са инструктирани какво да кажат под заплахата за побой, изнасилване, заплахата към семейство и роднини и дори смърт.

Слабо развито сътрудничество

За съжаление малко са страните на крайна дестинация за деца, жертви на трафик, с които България има изградено успешно сътрудничество за противодействие, поради разлика в законодателната рамка

¹³ Закон за закрила на детето, Обн. ДВ. бр.48 от 13 юни 2000 г., ДВ. бр.14 от 20 февруари 2009 г., <http://www.stopech.sacp.government.bg/file.php?fid=279>

и установените практики. Успешно е взаимодействието с Австрия. Каналите обаче се пренасочиха към Гърция и Великобритания, с които България работи активно за справяне с проблема.

Факторът „Корупция“

Корупцията е един от елементите, правещи трафика, и особено ретрафика на деца, възможен. Контролът и повишеният мониторинг на граничните контролно-пропускателни пунктове е от съществено значение за предотвратяване на нелегалното преминаване на деца, които са със забрана за излизане от страната, но трафикантите успяват да ги изведат с фалшиви лични документи.

Пропуски в системата

Защитата на децата от повторен трафик не е достатъчна, нито като политика, нито като конкретни административни и социални мерки. Досега в България няма случай, в който да са отнети права на родители, които са трафикирали или експлоатирали детето си. Нещо повече, в много от случаите след шест месечен престой на децата – жертви на трудова експлоатация в кризисен център, те биват връщани в семейната среда, която всъщност ги е експлоатирала и продължава да ги експлоатира. Така шансът за възстановяване и социализация е сведен до минимум, а работата на социалните работници в кризисните центрове се оказва на практика напразна.

Понякога кризисните центрове се оказват недостатъчно защитени от набезите на родителите, които искат да си вземат децата обратно, за да могат отново да ги вкарат в порочния кръг на експлоатация. Децата жертви трудно свидетелстват при разследването на престъплението срещу тях, защото не го разбират, а в много случаи, ако свидетелстват срещу трафиканта, това може да се окаже майката, бащата, чичото или братовчедът. Това затруднява разследването и намалява наказанията на виновните.

Бъдещето?

Изследванията сочат, че между 10 и 20% от децата в Европа ще пострадат от една или друга форма на сексуално насилие през детските си години.

От изключително значение е изграждането на защитена среда за децата, повишаването на капацитета на страната ни за закрила на жертвите на трафик, в това число създаване на устойчива и добре функционираща система и координация на национално и международно ниво, изграждане на съответните правни рамки и адекватно наказване на престъпниците. Защитената среда за децата включва участието на медиите и гражданското общество в процеса на информиране и образование на общностите за опасностите от трафика на хора.

Необходимо е децата да бъдат образовани в основните умения за живот, което да им гарантира закрила и равностойно участие в обществото. Знанието как да избягват опасни ситуации и към кого да се обръщат за помощ, в случай че попаднат в беда, изисква провеждане на целенасочени обучения сред уязвимите общности. Нужно е да се осигу-

ри закрила на най-уязвимите деца и техните семейства чрез достъп до качествени услуги като здравеопазване и образование. В сферата на законодателството е необходимо да се направят още промени относно третирането на децата като жертви на трафик, дори когато са извършили престъпление, в повечето случаи под принуда. Децата жертви, които са загържани, трябва да имат достъп до правна защита и услуги, които да им помогнат да се възстановят и реинтегрират.

Нужни са и промени в начина на мислене и общите нагласи на обществото, които водят до неравенство между половете, което от своя страна допринася за трафика на хора. Общността, и най-вече нейните най-уязвими компоненти, трябва да знаят, че е недопустимо семейства да продават децата си с цел проституция, работа и просия. Властите и доставчиците на услуги за деца трябва да са запознати с проблемите на трафика на хора и сексуална експлоатация и да са в състояние да ги адресират.

Родителите, учителите, социалните работници и местните лидери трябва да предоставят информация на децата. Представителите на туристическия сектор също трябва да са запознати с опасностите за децата в бизнеса и да са в състояние да ги адресират и предотвратяват чрез добро сътрудничество с властите.

В заключение – истината за сексуалната експлоатация на деца е много по-горчива от казаното до тук. Докато четете тези редове поне едно дете става жертва на сексуално насилие в световен мащаб. Проявата на отговорно отношение на всеки един от нас обаче може да промени много детски съдби.